

Plenum

Fredag 9.9.2022 kl. 13.00—13.18

5. Underrättelsetillsynsombudsmannens berättelse för år 2021

Berättelse B 13/2022 rd

Remissdebatt

Talman Matti Vanhanen: Ärende 5 på dagordningen presenteras för remissdebatt. Talman konferensen föreslår att ärendet remitteras till underrättelsetillsynsutskottet. — Debatt, ledamot Kiuru.

Debatt

13.01 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa herra puhemies! Käsitlemme tiedusteluvalvontavaltuutetun järjestyksessään kolmatta vuosikertomusta. Tiedustelulainsäädäntömme tuli voimaan perusteellisen valmistelun jälkeen vuonna 2019. Se oli osoitus demokraattisen päätöksentekomme toimivuudesta kansallista turvallisuutta koskevissa kysymyksissä. Olimme aikaisemmin liiaksi muiden valtioiden antamien tiedustelutietojen varassa. Se ei ollut Suomen edun mukainen tilanne. Kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan, mutta siinä edellytetään myös vahvaa omaa panosta. On oltava tietoa, joka kiinnostaa kanssamme yhteistyötä tekeviä valtioita. Tuleva Nato-jäsenyytemme tuo tiedusteluun uuden ulottuvuuden.

Arvoisa puhemies! Vaikuttavampi tiedustelu tarkoittaa suomalaisille turvallisempaa isänmaata. Perustuslakimme takaa turvallisuuden ohella yksityisyydensuojan sekä viestien salaisuuden. Kaksi perusarvoa eli turvallisuus ja yksityisyys oli sovitettava lainsäädännössä tasapainoisesti yhteen. Tiedusteluviranomaisten saamien laajempien toimivaltuuksien rinnalle oli siksi rakennettava heidän toimintansa valvonta. Annettuja uusia oikeuksia on tulkittava ja sovellettava tiukasti lain kirjaimen ja hengen mukaisesti. Pienintäkään lipsumista ei saa tapahtua.

Yhteistyö tiedusteluvalvontavaltuutetun ja tiedusteluvalvontavaliokunnan välillä on ollut toimivaa. Työmme alkoi tämän vaalikauden alussa. Meille on muodostumassa vahva ja tervehenkinen tiedustelukulttuuri uuden lainsäädännön määrittelemissä rajoissa.

Arvoisa puhemies! Tiedustelutoiminnan valvonta on monikerroksista. Valvonnasta vastaavat ainakin tiedusteluvalvontavaltuutettu, tiedusteluvalvontavaliokunta, oikeusasiamies, oikeuskansleri ja tietosuojavaltuutettu. Lisäksi valvontaa tehdään tiedusteluviranomaisten sisäisenä työnä sekä puolustusministeriön ja sisäministeriön toimesta.

Lopuksi, arvoisa puhemies, ajatukseni kehittämisestä. Vielä on ehkä liian aikaista arvioida tiedusteluvalvontavaliokunnan tuomaa lisäarvoa eduskuntatyöhön. Toisen vaalikauden jälkeen on syytä pohtia, tarvitaanko omaa valiokuntaa eli tiedusteluvalvontavaliokuntaa. Kevennetty vaihtoehto voisi olla, että tiedusteluvalvontavaltuutettu raportoi hallintovaliokunnalle. Parlamentaarinen yhteys on kuitenkin syytä säilyttää. — Kiitos.

Punkt i protokollet PR 88/2022 rd

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Rantanen.

13.05 Mari Rantanen ps: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on nyt kolmas tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus eduskunnalle. Ilokseni voin todeta, että näyttää siltä, että tiedustelulait toimivat, ja ne itse asiassa tulivatkin meille Suomeen käyttöön kyllä kreivin aikaan, kun katsotaan nyt taaksepäin.

Tässä kertomuksessa todetaan muun muassa se, että tiedusteluvalvontavaltuutettu on tehokkaasti valvonut tiedustelua, on tehnyt muun muassa 148 varsinaista valvontakäyntiä ja on muun muassa osallistunut kaikkiin käräjäoikeuden istuntoihin, joissa tiedustelumenetelmiä on käsitelty. Tiedusteluvalvontavaltuutettu ei ole löytänyt huomautettavaa tiedustelumenetelmien käytöstä, ja sekin tietysti kertoo siitä, että sen lisäksi, että laki on varsin onnistunut, näitä toimivaltuuksia käytetään asianmukaisesti.

Tässä kertomuksessa on hyvin laajalti käsitelty tätä tiedustelupuolta, ja suosittelen kyllä tämän lukemista. Tämä on mielenkiintoista asiaa. Haluan oikeastaan tässä yhteydessä nostaa — erityisesti ilokseni huomasin täältä — että tiedusteluvalvontavaltuutettu on pohdiskellut täällä yhteiskunnan etua ja yksilön asemaa. Tämä on ihan hyvä keskustelunavauskin. On nimittäin niin, että myös presidentti Niinistö on puhunut turvallisuuden yhteydessä siitä, että meidän tulee punnita asioissa aina sitä, mikä on yhteiskunnan etu, eritoten turvallisuuskysymyksissä, ja mikä on yksilön asema tässä, meneekö yhteiskunnan kollektiivinen etu joissain tilanteissa yksilön oikeuksien edelle. Tämä on erinomainen keskustelunavaus, ja toivoisin, että tämä nousisi laajemminkin yhteiskunnassa keskusteluun nyt, kun meidän turvallisuusympäristömme on hyvin suurella todennäköisyydellä muuttunut pysyvästi. Tämä liittyy tietysti muihinkin asioihin, mutta myös tänne tiedustelun puolelle, ja itse asiassa lainsäätäjän pitäisi näitä kyetä punnitsemaan, mutta kuten tiedämme, me olemme eläneet vuosikymmeniä syvää rauhanaikaa ja on voitu ottaa huomioon kaikkien ihmisten yksilölliset oikeudet jokaisessa tilanteessa. Mutta nyt kun tullaan tällaisiin punnintatilanteisiin monessakin asiassa ja se liittyy lainsäätäjän asemaan, niin mielestäni tämä on erinomainen keskustelunavaus myös tässä yhteydessä, ja toivon, että se pysyisi myös poliittisessa keskustelussa mukana.

Mitä sitten tulee edustaja Kiurun äsken esittämään, niin kyllä, tiedustelu on varsin monitahoisesti valvottua. Se on valvottua siellä tiedusteluviranomaisen sisällä ennakkollisesti, siellä on omat laillisuusvalvojat. Sen lisäksi meillä ministeriöt valvovat, ylimmät lainvalvojat valvovat tätä. Ja olen hiukan samaa mieltä, että ehkä jossain kohtaa kannattaa katsoa, vaatiiko tämä näin monikerroksisen ja parlamentaarisesti vielä erillisen yksikön vai voisiko sen jopa todella yhdistää hallintovaliokuntaan, joka myös lakeja säätää, jolloin hekin pysyisivät ehkä paremmin kartalla siitä, minkälaisia ongelmia olisi. Pitäisin tämänkin vaihtoehdon kyllä tässä salissa avoimena. Ehkä täytyy toki vielä seurata lain soveltamista ja sen toimivuutta ja sen valvonnan toimivuutta, mutta pitäisin kyllä avoimena tämänkin ajatuksen, jota voitaisiin tässä talossa jossain kohtaa arvioida.

Lopuksi totean, että aivan piakkoin saamme käsittelyyn myöskin selonteon tiedustelulakien toimivuudesta ja siinä yhteydessä varmasti katsotaan myös tätä asiaa, jonka valtuutettu palomuurisääntelyn osalta tässä kertomuksessaan nostaa esiin. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Rehn-Kivi.

Punkt i protokollet PR 88/2022 rd

13.10 Veronica Rehn-Kivi r: Värderade talman! Underrättelsetillsynsombudsmannen har gett sin tredje berättelse över underrättelsetillsynsverksamheten i vårt land. Både ombudsmannen och vi i underrättelsetillsynsutskottet anser att verksamheten har etablerats smidigt och att tillsynsarbetet varit gott och omfattande. I dessa tider är det av yttersta vikt att vi har ett fungerande verktyg för både spaningsverksamheten och för övervakningen av underrättelsearbetet. Det måste å andra sidan också under alla omständigheter vara klart och tydligt att inga övertramp kan ske.

Arvoisa puhemies! Tiedusteluvalvontavaltuutetun työ on monitahoista ja vaatii yhteydenpitoa ja seurantaan moneen suuntaan. Yhteistyö siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten sisäisten laillisuusvalvojien kanssa on valtuutetun mukaan tiivistä, ja valtuutettu on osallistunut kaikkiin Helsingin käräjäoikeuden tiedustelua koskeviin istuntoihin. Koska tehtäviä ja työtä on tähän tärkeään tehtävään yhdelle henkilölle ehkä liikaa, on hyvä, että tiedusteluvalvontalakiin esitetään valtuutetulle varahenkilöä. Tämä lakiesitys on käsittelyssä täällä eduskunnassa.

Värderade talman! Det är viktigt att det finns en ställföreträdare som kan sköta ombudsmannens lagenliga uppgifter med motsvarande befogenheter då underrättelsetillsynsombudsmannen har förhinder. Vid balanseringen mellan intresset för att skydda den nationella säkerheten och den enskilda, vanliga medborgarens allmänna intressen är det viktigt att vår lagstiftning för civil och militär underrättelseverksamhet är godtagbar, proportionell och hålls uppdaterad så att ombudsmannen kan stödja sig på detta i sitt arbete.

Jag hoppas att underrättelsetillsynsutskottets parlamentariska tillsyn över underrättelseverksamheten och samarbetet med ombudsmannen fortsätter att utvecklas så att utskottet kan få mer konkret information om vad arbetet går ut på och framskrider inom alla intressegrupper.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Räsänen.

13.12 Päivi Räsänen kd: Arvoisa herra puhemies! Tiedusteluvalvontavaliokunnan jäsenenä ja myös yhteenvetona tästä kertomuksesta voin tiivistää, että tiedustelulait toimivat, tiedustelulait ovat tarpeelliset, jotta omat viranomaisemme pystyvät sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden kannalta samantasoiseen tiedusteluun kuin vaikkapa naapurimaamme. Ennistä ajankohtaisemmaksi nämä valtuudet ovat todellakin myös sotilastiedustelun osalta tulleet.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu toimii tällä hetkellä melko vähäisillä resursseilla, ja siihen nähden se toiminta, jota vuonna 2021 on tehty, mielestäni on kyllä hyvin laajaa ja tehokasta, ja pidän myös tätä kertomusta erittäin ansiokkaana ja suosittelen todellakin edustajille sitä käymään huolella läpi. Valtuutettu on tehnyt kertomusvuonna 148 erilaista valvontakäyntiä, ja sen lisäksi valtuutettu on osallistunut kaikkiin Helsingin käräjäoikeuden tiedustelumenetelmiä koskeneisiin istuntoihin eli valvonut käytännössä todellakin huolellisesti, miten tätä lakia noudatetaan.

Itse olen kiinnittänyt huomiota myös siihen, että näitä tutkimispyyntöjä on tullut melko vähän, 13 kappaletta, täällä kerrotaan — niiden lisäksi tänä tarkasteluvuonna ei saapunut varsinaisia kanteluiksi tulkittavia kirjoituksia — ja niihinkin on tietenkin asianmukaisesti reagoitu.

Punkt i protokollet PR 88/2022 rd

Edustaja Kiuru nosti esiin kysymyksen, tarvitaanko jatkossa erillistä tiedusteluvalvontavaliokuntaa vai voisiko nämä tehtävät yhdistää hallintovaliokuntaan. Mielestäni tällaista kysymystä on syytä varmasti aivan avoimesti harkita ja pohtia. Silloin kun lakia säädettiin, pidettiin hyvin välttämättömänä, että tulisi tällainen erillinen valiokunta, joka valvoo myös suojelupoliisin toimintaa, ja ehkä se oli myös jonkinlainen poliittinen kompromissi. Muistutan kyllä myös siitä, että useissa maissa, läntisissä maissa, on erilliset tiedusteluvalvontavaliokunnat valvomaan tätä toimintaa. Mutta mielestäni tätä ajatusta kannattaa silti pohtia.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Kemppi.

13.15 Hilkka Kemppi kesk: Arvoisa herra puhemies! Tiedustelulainsäädäntöä uudistettiin vastikään. On varsin aikaista arvioida, miten se toimii, näin kolmannen arvioinnin perusteella. Mutta nyt kuitenkin näemme, että tarve tälle on ollut ja tiedusteluvalvontavaltuutetun työ on ollut aktiivista ja siltä osin ansioitunutta. Tutkintapyyntöjen määrä on totta tosiaan vähäinen, niin kuin edustaja Räsänen totesi juuri, mutta se johtunee myös tästä vielä tuoreesta lainsäädännöstä.

Tästä laista on vielä vaikea tehdä johtopäätöksiä, mutta sen me tiedämme, että vakavat uhat Suomen kansalliselle turvallisuudelle ovat myös monimutkaistuneet. Sotaa käydään monella rintamalla, Ukrainassa ja energialla kiristämällä, tälläkin hetkellä. Uusista uhista esimerkki tulee mieleen viime keväältä, jolloin pohdimme täälläkin salissa itärajan sulke-
miskysymystä ja mietimme kansainvälistä viitekehikkoa ja tätä lainsäädäntöä uusien uhkien osalta.

Olisi varmasti paikallaan arvioida myös tätä tiedustelulainsäädäntöä vähän myöhemmin, kun tiedämme, miten se on lähtenyt toimimaan, sillä tulokulmalla, antaako se riittävät mahdollisuudet tiedusteluun muuttuneissa asetelmissä. Ajattelen, että tätä jatkuvaa päivittystyötä on tehtävä myös tämän tiedustelulainsäädännön osalta.

Vakavat uhat Suomen kansalliselle turvallisuudelle liittyvät tietenkin vieraiden valtioiden sekä terroristi- ja rikollisjärjestöjen osalta niiden toiminnan suunnitelmallisuuteen, järjestäytyneisyyteen ja jatkuvuuteen, ja siltä osin tiedustelu tuottaa nimenomaan sitä ennakkotietoa, jonka avulla pystymme varautumaan erilaisiin uhkatilanteisiin. Arvostan sitä valtavasti ja uskon, että myös suomalaiset luottavat Suomen tiedustelulainsäädäntöön.

Riksdagen avslutade debatten.

Riksdagen remitterade ärendet till underrättelsetillsynskottet.